

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Добровольський Назарій

Актуальність вивчення теоретичних підходів до дослідження емоційних станів дітей з розладами аутистичного спектру (РАС) зумовлена необхідністю глибшого розуміння механізмів їхньої емоційної регуляції, соціальної взаємодії та адаптації. Діти з РАС часто мають труднощі у розпізнаванні, вираженні та управлінні емоціями, що впливає на їхні комунікативні навички, навчання та інтеграцію у суспільство. Розмаїття наукових підходів – когнітивний, нейробіологічний, психоаналітичний, соціально-когнітивний, гуманістичний та інтегративний – дозволяє всебічно аналізувати природу емоційних порушень та ефективно розробляти корекційні методи. Дослідження в цій сфері сприяє вдосконаленню програм психолого-педагогічного супроводу, що може значно покращити якість життя дітей з аутизмом, їхню емоційну стійкість і соціальну адаптацію [1–5].

Метою тези є аналіз теоретичних підходів до вивчення розладів аутистичного спектру, визначення їхніх основних концепцій та розгляд можливостей застосування різних моделей для глибшого розуміння емоційної та соціальної специфіки осіб з РАС.

Першим, хто описав симптоматику аутизму, був Лео Каннер у 1943 році, окресливши такі ознаки, як емоційна відстороненість, стереотипна поведінка, труднощі соціального контакту. Сучасна класифікація DSM-5 (Американська психіатрична асоціація) розглядає аутизм як спектр, який включає різні форми: дитячий аутизм, синдром Аспергера, дезінтегративний розлад, інші первазивні порушення розвитку. Всі ці форми поєднані наявністю проблем у трьох головних сферах: соціальній взаємодії, комунікації та стереотипній поведінці [2].

Емоційні труднощі у дітей з аутизмом є комплексними та системними. Зниження здатності розуміти емоційні сигнали інших, ідентифікувати власні

емоції, адекватно їх виражати та регулювати емоційний стан є основними проблемами у цій сфері. У багатьох дітей також спостерігаються прояви афективної нестабільності – раптові спалахи емоцій, непередбачувані реакції на незначні подразники, зниження стресостійкості [3].

В свою чергу, недостатній рівень розвитку емоційної сфери негативно впливає на соціалізацію дитини, знижує її здатність до навчання, ускладнює міжособистісні стосунки як з однолітками, так і з дорослими. Це створює серйозні виклики як для самої дитини, так і для її оточення, зокрема батьків, вчителів, психологів. Сучасна психологічна наука пропонує різні теоретичні моделі для пояснення особливостей емоційного функціонування у дітей з аутизмом. Серед них виокремлюються когнітивний, нейробіологічний, соціально-когнітивний, психоаналітичний, гуманістичний та інтегративний підходи. Кожен із них має своє пояснення емоційної дисфункції та пропонує шляхи її подолання.

Згідно з *когнітивною моделлю*, основною проблемою дітей з РАС є труднощі у формуванні "теорії розуму" – здатності усвідомлювати, що інші люди мають власні думки, переконання, емоції, відмінні від власних. Це порушення спричиняє незрозуміння емоційних контекстів, труднощі у встановленні контакту, відсутність емпатії [2].

Нейробіологічний підхід пояснює труднощі дітей з РАС недостатньою активацією мозкових зон, що відповідають за емоції. *Соціально-когнітивна модель* пов'язує це з обмеженим досвідом соціального навчання, а психоаналітична – з емоційною ізоляцією як захисним механізмом. *Гуманістичний підхід* наголошує на важливості емпатії та підтримки, а інтегративний об'єднує всі моделі, визнаючи роль біологічних і соціальних чинників у розвитку емоційної компетентності [3].

Емоційна ригідність дітей з РАС проявляється у нездатності швидко змінювати емоційний стан, що ускладнює соціальну адаптацію. Вони мають труднощі з розпізнаванням емоцій у міміці та інтонації, що впливає на комунікацію. Ефективне втручання можливе лише через комплексний підхід, який враховує

когнітивні, сенсорні, соціальні та біологічні аспекти [5].

Емоційні порушення при РАС мають системний характер, впливаючи на соціальне функціонування, взаємодію та навчання. Вони не лише є внутрішнім відгуком, а й основою адаптації. Всі теоретичні підходи погоджуються, що ці труднощі мають складну природу, поєднуючи нейрофізіологічні, когнітивні та соціальні чинники. Саме тому емоційна сфера потребує пріоритетної уваги у психологічному супроводі дітей з аутизмом [5].

Таким чином, інтегративна модель є найбільш ефективною для роботи з емоційною сферою дітей з аутизмом, оскільки враховує біологічні та соціальні фактори, адаптується до рівня розвитку дитини та допомагає глибше зрозуміти механізми емоційної дисфункції. Підтримка емоційного розвитку потребує поєднання наукового підходу та практичної роботи, заснованої на емпатії, стабільності й поступовості, що робить її пріоритетною у психолого-педагогічній підтримці дітей з РАС.

Теоретичні підходи до вивчення емоційних станів дітей з розладами РАС дозволяють глибше зрозуміти механізми їхньої емоційної регуляції та соціальної взаємодії. Різні наукові моделі – когнітивна, нейробіологічна, соціально-когнітивна, психоаналітична, гуманістична та інтегративна – розкривають природу емоційних труднощів і пропонують шляхи їх корекції. Аналіз цих підходів дає змогу розробити ефективні методи підтримки, спрямовані на розвиток емоційної компетентності та покращення соціальної адаптації дітей з аутизмом, що є важливим для їхнього успішного функціонування у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Барон-Коен С. Теорія розуму: вивчення аутизму. Журнал практичної психології та психоаналізу. 2000. №2. С. 22–36.
2. Ковальов В. В. Психічний розвиток і виховання дитини. Київ: Наукова думка, 1997. 298 с..
3. Макарова І. І. Емоційна сфера дитини з аутизмом: особливості розвитку. Психологія і особистість. 2016. №2 (10). С. 134–141.
4. Романчук О. Ю. Соціальна дезадаптація та емоційна замкненість дітей з аутизмом. Психологія: реальність і перспективи. 2015. Вип. 5. С. 78–84.
5. Шеремет М. Когнітивні та емоційні особливості дітей з розладами аутистичного спектру. Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки. 2021. №5. С. 140–147.